

Η ΕΡΓΑΣΙΑ, Ο ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΩΡΟΣ¹

Διερεύνηση στην περιοχή Αμπελοκήπων

Μαρία Κάτου

Από τη δεκαετία του 1970 και μετά παρατηρείται στην «ανεπτυγμένη» Δύση σταδιακή μετάβαση από το «κανονικό» πρότυπο εργασίας της φορντικής περιόδου σε νέες ευέλικτες μορφές εργασίας και παραγωγής (Λεοντίδου 1995, Λύτρας 2000, Μπάουμαν 2002). Το γεγονός αυτό συμβαδίζει με αντίστοιχες μεταβολές και στην οργάνωση του χώρου και του χρόνου. Έκτοτε κυριαρχούν φαινόμενα όπως η επαναχωροθέτηση των επαγγελματιών δραστηριοτήτων στον παγκόσμιο χάρτη, η τριτογενοποίηση των πόλεων του δυτικού κόσμου και η εμπλοκή τους σε ένα «παιχνίδι» ανταγωνισμού μητροπόλεων (Hall-Pfeiffer 2000, Οικονόμου 2000, Sassen & Scott 1991). Αντίστοιχα, παρατηρούνται φαινόμενα όπως η απώλεια των παλαιότερων ατομικών και συλλογικών χρόνων εργασίας, η απορρύθμιση του χρόνου, η εμπλοκή του χρόνου εργασίας στο χρόνο της ιδιωτικής ζωής και η επιτάχυνση όλων των όψεων της καθημερινής ζωής (Paolucci 1995a, 1995b, 2001).

Θεματολογία-μεθοδολογία

Η εργασία και η σχέση της με το χώρο, το χρόνο και την καθημερινή ζωή έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές. Ωστόσο οι περισσότερες μελέτες, με εξαίρεση τις ελάχιστες

που αναφέρονται στον ελληνικό χώρο (Βαϊου & Χατζημιχάλης 1997, Γεωργακοπούλου & Κουζής 1996, Τσιλένης & Χατζημιχάλης 1991 κ.ά.), εξετάζουν τη δυτικοευρωπαϊκή «πραγματικότητα». Έτσι, η διερεύνηση του θέματος για την ελληνική πόλη παραμένει ζητούμενο, ενώ οι ταχείες εξελίξεις στον τομέα της εργασίας καθιστούν το θέμα ιδιαίτερα επίκαιρο. Η παρούσα μελέτη διερευνά τη σχέση της εργασίας με τον αστικό χώρο, το χρόνο και την καθημερινή ζωή στη σύγχρονη ελληνική πόλη από το 1990 και μετά, με ιδιαίτερη εστίαση στην περιοχή των Αμπελοκήπων (περιοχή που περικλείεται από τις λεωφόρους Αλεξάνδρας και Κηφισίας και την οδό Πανόρμου).

Για τη διεξαγωγή της εργασίας πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα και έρευνα πεδίου στην υπό εξέταση περιοχή. Μελετήθηκαν τα σχετικά με τις επαγγελματικές χρήσεις της περιοχής και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατοίκων της στατιστικά στοιχεία, έγιναν συνεντεύξεις με «προνομιμακούς πληροφορητές» και λεπτομερής επιτόπια έρευνα και καταγραφή των χώρων εργασίας, του μεγέθους τους, των ωραρίων λειτουργίας τους, των χαρακτηριστικών των εργαζόμενων και της πελατείας τους, των λόγων χωροθέτησής τους στην περιοχή και των επιδράσεών τους στον αστικό χώρο, το χρόνο και την καθημερινή ζωή.

1. Διπλωματική εργασία, Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Πολεοδομίας-Χωροταξίας, ΕΜΠ, 2007. Επιβλέπουσα: Ντάνια Βαϊου.

Συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα πεδίου

Οι επαγγελματικοί χώροι

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από πολυποικιλότητα επαγγελματικών χρήσεων με μεγάλο αριθμό επαγγελματικών χώρων διαφοροποιημένων ως προς το αντικείμενο, το μέγεθος, τον αριθμό των ατόμων που απασχολούν, τα ωράρια λειτουργίας τους, τους χώρους εγκατάστασής τους κ.ά. Έτσι, στην περιοχή υπάρχουν:

- δημόσιες υπηρεσίες κυρίως κατά μήκος των μεγάλων οδικών αξόνων
- νοσοκομεία
- μεγάλες επιχειρήσεις του τριτογενούς τομέα στις λεωφόρους Κηφισίας και Αλεξάνδρας και γύρω από τους σταθμούς του μετρό
- μικρές επιχειρήσεις παροχής προσωπικών υπηρεσιών που στεγάζονται σε πολυκατοικίες κατά μήκος της λεωφόρου Κηφισίας και σε μικρότερους οδικούς άξονες
- χώροι εκπαίδευσης
- τοπικό εμπόριο στους μικρούς οδικούς άξονες και καταστήματα υπηρετοπικής σημασίας στις δύο λεωφόρους και την οδό Λαρίσης
- εργαστήρια παραγωγής νέων προϊόντων, επισκευών και κατασκευών αποκλειστικά στους μικρούς οδικούς άξονες
- επιχειρήσεις μεταναστών, επίσης αποκλειστικά στους μικρούς οδικούς άξονες
- χώροι εστίασης και αναψυχής με ιδιαίτερα υψηλές συγκεντρώσεις στη λεωφόρο Αλεξάνδρας, στο συνοικισμό του Γηροκομείου και στις πλατείες.

Ποικιλία χρήσεων διαπιστώνεται και στις στάθμες των κτηρίων: στα ημιυπόγεια στεγάζονται μικρά

εμπορικά καταστήματα, επιχειρήσεις μεταναστών και εργαστήρια, στα ισόγεια εμπορικά καταστήματα, μικρές υπηρεσίες, εργαστήρια, χώροι εστίασης και αναψυχής, στους ημιωρόφους κυρίως χρήσεις κατοικίας και λιγότερο προσωπικές υπηρεσίες, ενώ στους ορόφους υπερτερούν οι χρήσεις κατοικίας στους μικρούς οδικούς άξονες και οι μικροί γραφειακοί χώροι και οι υπηρεσίες στις δύο λεωφόρους.

Η χωροθέτηση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά του αστικού περιβάλλοντος, τις παρεχόμενες υποδομές, την αξία της γης αλλά και τα χαρακτηριστικά του διατιθέμενου εργατικού δυναμικού.

Με βάση τη χωροθέτηση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, η περιοχή μελέτης υποδιαιρείται σε δύο επιμέρους υποενοότητες. Η πρώτη βρίσκεται κατά μήκος των μεγάλων οδικών αξόνων και κοντά στους σταθμούς του μετρό και έχει έναν πιο σύγχρονο και «μητροπολιτικό» χαρακτήρα, καθώς συγκεντρώνει νέα κτήρια γραφείων που στεγάζουν μεγάλες επιχειρήσεις του τριτογενούς τομέα και δημόσιες υπηρεσίες, αλλά και μικρότερες επιχειρήσεις, κυρίως ιατρεία, δικηγορικά και λογιστικά γραφεία καθώς και «επώνυμους» χώρους εμπορίου και αναψυχής. Αντίθετα, στη δεύτερη υποενοότητα συγκεντρώνονται οι μικροί επαγγελματικοί χώροι τοπικής σημασίας (καταστήματα, προσωπικές υπηρεσίες, εργαστήρια, επιχειρήσεις μεταναστών κ.ά.), σε συνδυασμό πάντα με την κατοικία, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιοχές κατοικίας του αθηναϊκού κέντρου. Φαίνεται δηλαδή ότι η περιοχή συνδυάζει «παραδοσιακές» και «νέες» οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες συμπορεύονται.

Τάσεις μεταβολών της εργασίας

Οι κυριότερες μεταβολές που εντοπίστηκαν από τη μελέτη στους επαγγελματικούς χώρους της περιοχής από τη δεκαετία του 1990 και μετά είναι οι εξής:

α) Αύξηση του αριθμού των μεγάλων επιχειρήσεων του τριτογενούς τομέα (χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών οργανισμών, συμβούλων επιχειρήσεων, συμβούλων διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, εταιρειών διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού κ.ά.).

Η προσέλκυση αυτών των επιχειρήσεων οφείλεται στην προσβασιμότητα της περιοχής (λόγω της λειτουργίας του μετρό, της θέσης της εκτός του κυκλοφοριακού δακτυλίου και της γειννίας με μεγάλους οδικούς άξονες), στη διαθεσιμότητα νεόδμητων κτηρίων γραφείων σχετικά φθηνών, στην παρουσία μεγάλου αριθμού δημοσίων υπηρεσιών, καθώς και στα «προσόντα» του εργατικού δυναμικού – ιδιαιτέρως την ευελιξία και το χαμηλό κόστος. Εντούτοις μεγάλος αριθμός κτηρίων γραφείων παραμένει ακόμη ανεκμετάλλευτος, καθώς συχνά οι επιχειρήσεις, ιδίως οι μικρότερες, προτιμούν τα διαμερίσματα πολυκατοικιών, όπου οι τιμές ενοικίασης είναι χαμηλότερες.

Επιβεβαιώνεται, επομένως, ότι και η περιοχή των Αμπελοκήπων, όπως και άλλες ελληνικές πόλεις, αδυνατούν να προσελκύσουν σε μεγάλα μεγέθη πολυεθνικές και άλλες μεγάλες επιχειρήσεις, λόγω των χαρακτηριστικών της δημόσιας διοίκησης, της γεωγραφικής απομόνωσης της χώρας, των πολλαπλών πολεοδομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων και της έλλειψης ειδικευμένου και πολύγλωσσου προσωπικού (Οικονόμου 2000, Cushman & Wakefield 2007). Ωστόσο η λειτουργία

γία των μεγάλων επιχειρήσεων μεταβάλλει τον παλαιότερο χαρακτήρα της περιοχής, καλύπτοντας με αυτό τον τρόπο την πρόσοψή της με έναν «σύγχρονο, μητροπολιτικό» μανδύα, ο οποίος όμως αναπτύσσει σχέσεις με τις παραδοσιακές δραστηριότητες της περιοχής.

β) Κλείσιμο μικρών/τοπικών εμπορικών καταστημάτων ειδών ένδυσης και υπόδησης και μικρών εργαστηρίων και βιοτεχνιών.

Κύριος λόγος του φαινομένου είναι η συνταξιοδότηση των ιδιοκτητών τους και η στροφή των παιδιών τους σε άλλα επαγγέλματα. Στο γεγονός αυτό όμως συνηγορούν και άλλοι παράγοντες, που σχετίζονται με το αστικό περιβάλλον και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, όπως οι υψηλές τιμές ενοικίασης των καταστημάτων, το πρόβλημα της στάθμευσης, που συντελεί στη μειωμένη

εμπορική κίνηση, η στροφή του καταναλωτικού κοινού προς την αγορά του κέντρου μετά τη λειτουργία του μετρό, ο ανταγωνισμός με τα μεγαλύτερα καταστήματα αλλά και με τα καταστήματα των μεταναστών, καθώς και η μειωμένη αγοραστική δύναμη των σημερινών κατοίκων της περιοχής.

γ) Ίδρυση καταστημάτων μεταναστών.

Τα τελευταία χρόνια αρκετοί μετανάστες κάτοικοι των Αμπελοκηπων (Φιλιπίνοι,² Κινέζοι, Άραβες, και σπανιότερα Αφρικανοί, Πακιστανοί και Αλβανοί), δημιουργούν μικρές επιχειρήσεις, όπως καταστήματα τροφίμων και ειδών ένδυσης, video club, money transfer centers,

τηλεφωνικά κέντρα, καφεενεία και μικρά εργαστήρια επισκευών. Οι κύριοι λόγοι που οι μετανάστες άρχισαν να δραστηριοποιούνται οικονομικά σε αυτούς τους τομείς τα τελευταία χρόνια είναι ότι συνειδητοποιούν/αποφασίζουν ότι η παραμονή τους στη χώρα θα είναι πιο μόνιμη, σε συνδυασμό με ορισμένα θεσμικά βήματα της ελληνικής πολιτείας για την ένταξή τους. Ταυτόχρονα, μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες η έλλειψη εργασίας σε άλλους τομείς και ιδιαίτερα τις κατασκευές έστρεψε πολλούς μετανάστες στο εμπόριο, ενώ βοηθητική θεωρήθηκε η προηγούμενη εμπειρία πολλών από αυτούς στο πλανόδιο εμπόριο. Χαρακτηριστικό επίσης είναι το γεγονός ότι επιλέγουν να ανοίγουν τα καταστήματά τους κοντά στον τόπο κατοικίας τους και στις κοινότητες των ομοεθνών τους.

2. Η κοινότητα των Φιλιπίνων αυτοπροσδιορίζεται με τους τίτλους Φιλιπίνος/Φιλιπίνη (Philipino/a) έναντι των Φιλιπινέζος/Φιλιπινέζα.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΧΡΗΣΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ 2007

Ⓐ	ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	⊛	ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
Ⓑ	ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	Ⓐ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
Ⓒ	ΆΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	Ⓟ	ΧΩΡΟΙ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ
Ⓓ	ΕΜΠΟΡΙΟ	Ⓛ	ΚΕΝΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ - ΑΠΟΘΗΚΕΣ
Ⓔ	ΧΩΡΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	//	ΠΛΑΝΟΔΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
Ⓛ	ΧΩΡΟΙ ΕΣΤΙΑΣΗΣ - ΑΝΑΨΥΧΗΣ	---	ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ ΣΑΒΒΑΤΟΥ
(Εναλλάξ στους δύο δρόμους ανά 4μήνο)

0 20m 100m

δ) Αύξηση των χώρων εστίασης και αναψυχής.

Οι αλλαγές στον τρόπο ζωής, η επέκταση των ωραρίων εργασίας καθώς και η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων στην περιοχή πολλαπλασίασαν τις ανάγκες για γρήγορο, εύκολο και φθινό φαγητό και έφεραν στην περιοχή πλήθος χώρων γρήγορης εστίασης (από μικρά τυροπιτάδικα μέχρι «επώνυμους» χώρους γρήγορου φαγητού). Παράλληλα, η διαθεσιμότητα χώρου στις παλιές κατοικίες του οικισμού του Γηροκομείου και η δυνατότητα εγκατάστασης τραπεζιών στις πρασιές των κτηρίων της λεωφόρου Αλεξάνδρας αξιοποιήθηκαν για την ίδρυση νέων χώρων ψυχαγωγίας εκεί.

Χαρακτηριστικά της εργασίας

Βασικό εύρημα της επιτόπιας έρευνας είναι ότι κύριο χαρακτηριστικό της εργασίας και εδώ, όπως και διεθνώς, είναι η ευελιξία. Αν και ο όρος αυτός δεν είναι νέος για την εργασιακή πραγματικότητα στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια επίταση των ευέλικτων μορφών εργασίας, καθώς στις «παράδοσιακές» μορφές της έρχονται να προστεθούν νέες, που ακολουθούν τις επιταγές της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Έτσι, η ευελιξία σήμερα αφορά τόσο στις σχέσεις εργασίας, όπως γίνεται π.χ. στον σχετικά συνηθισμένο πλέον δανεισμό εργαζόμενων από εταιρείες προσωρινής απασχόλησης και στην παροχή έργου εκτός των εγκαταστάσεων του εργοδότη (ενοικίαση υπηρεσιών καθαριότητας, security, courier κ.ά.), όσο και στους χρόνους εργασίας (μειωμένη απασχόληση, ευελιξία στα ωράρια, διευθέτηση του χρόνου εργασίας κ.ά.), αλλά και στους τόπους εργασίας, οι οποίοι μέσω της τεχνολογίας αποδεσμεύονται από

Δωρεάν διανομή!

Ο Κουβαλετής
At Home Market
Όλα τα προϊόντα στην πόρτα σας!

Τώρα με ένα απλό τηλεφώνημα έρχονται χωρίς επιβάρυνση στο σπίτι σας:

Γαλακτοκομικά
Γάλα • Πασούρτι • Βούτυρο • Κρέμα γάλακτος
(ΔΕΛΤΑ / ΦΑΓΕ / ΟΛΥΜΠΟΣ / ΝΟΥΝΟΥ / ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ)

Χυμοί Φρούτων
LIFE μικρό 1.20€ • LIFE μεγάλο 2.00€
REFRESH • ON THE GO • FRUITLITE • AMITA • HBH

Είδη Διατροφής - Τυποποιημένα

τους χωροθετικούς περιορισμούς του παρελθόντος (π.χ. εργασία από το σπίτι), καθώς επίσης και στους τρόπους πληρωμής και ασφάλισης (εργασία χωρίς ασφάλιση ή με ασφάλιση σε ιδιωτικές εταιρείες, μισθοί με bonus ή άλλες παροχές κ.ά.).

Ο χρόνος και ο χώρος

Η έρευνα εντόπισε σημαντικές επιδράσεις στον αστικό χώρο, συνδεόμενες με την εργασιακή ευελιξία και ιδιαίτερα με την ευελιξία στα ωράρια. Η ευελιξία στα ωράρια έχει ιδιαίτερες επιδράσεις στον αστικό χώρο. Όπως παρατηρήθηκε, τα ωράρια λειτουργίας των καταστημάτων και των επιχειρήσεων αλλάζουν και σε πολλές περιπτώσεις εκτείνονται στη διάρκεια όλου του 24ωρου. Το φαινόμενο αυτό ισχύει για τις μεγάλες επιχειρήσεις αλλά και για τα καταστήματα που λειτουργούν με συνεχές ωράριο, τους χώρους εστίασης και ψυχαγωγίας, τα καταστήματα των μεταναστών που λειτουργούν και τις Κυριακές, ακόμα και για κάποιες δημόσιες υπηρεσίες.

Το φαινόμενο της επέκτασης των ωραρίων εργασίας οφείλεται σε ένα συνδυασμό παραγόντων που σχετίζονται τόσο με τη διεθνή όσο και με την τοπική οικονομία. Έτσι, από τη μια πλευρά οι μεγάλες επιχειρήσεις επεκτείνουν τα ωράριά τους ώστε να συμπορεύονται με το διεθνές οικονομικό σύστημα, από την άλλη πλευρά όμως και οι μικρές επιχειρήσεις αναγκάζονται να λειτουργούν περισσότερες ώρες προσπαθώντας να ανταπεξέλθουν στον ανταγωνισμό και στην ανάγκη για αύξηση των κερδών τους.

Από την παρούσα έρευνα διαπιστώνεται επίσης ότι οι χρόνοι της πόλης και η παρουσία ανθρώπων στο δημόσιο χώρο καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τους χρόνους ερ-

γασίας. Το γεγονός αυτό εκφράζεται με πολλούς τρόπους, όπως π.χ. με τη δημιουργία «θυλάκων» όπου υπάρχουν επαγγελματικές δραστηριότητες συνεχώς, με την παρουσία κόσμου στο δημόσιο χώρο καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, ακόμα και τα Σαββατοκύριακα και τις αργίες.

Αυτό καθιστά την πόλη προσίτη και ασφαλή, ωστόσο η λειτουργία των χώρων εργασίας καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας (και της νύχτας), σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη ανάμιξη των χρήσεων, εντείνει προβλήματα όπως η φασαρία, το κυκλοφοριακό, η έλλειψη χώρων στάθμευσης, η αισθητική και περιβαλλοντική υποβάθμιση κ.ά.

Η εργασία και η καθημερινότητα

Η λειτουργία τόσο πολλών και διαφορετικών επαγγελματικών χώρων στην περιοχή εξασφαλίζει ποικίλα πλεονεκτήματα στους κατοίκους: αυξάνει τις δυνατότητες απασχόλησης, τους διευκολύνει στην κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών και διευκολύνει τις καθημερινές τους κινήσεις.

Από την άλλη πλευρά όμως η επέκταση των ωραρίων εργασίας οδηγεί σε διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης της καθημερινής ζωής, τόσο της επαγγελματικής και της οικογενειακής όσο και του χρόνου τηςσχόλης, και δημιουργεί νέες ανάγκες, οι οποίες καλύπτονται από τη λειτουργία νέων υποδομών που κάνουν αισθητή την παρουσία τους στον αστικό χώρο τα τελευταία χρόνια. Το πιο τυπικό παράδειγμα είναι η θεαματική αύξηση των χώρων γρήγορης εστίασης που απευθύνονται σε κατοίκους και εργαζόμενους.

Παράλληλα, η αύξηση του χρόνου εργασίας έχει εντάξει στη σφαίρα της εμπορευματοποίησης εργασίες που παλαιότερα γίνονταν στα

πλαίσια της οικογένειας: το πλύσιμο και το σιδέρωμα των ρούχων, το μαγείρεμα, η καθαριότητα, τα ψώνια, το διάβασμα και η φύλαξη των παιδιών συχνά ανατίθενται σε άτομα (συνήθως μετανάστριες) που εργάζονται στο σπίτι ή σε ανάλογες υπηρεσίες που λειτουργούν στην περιοχή. Έτσι, νέα επαγγέλματα και επαγγελματικοί χώροι κάνουν την εμφάνισή τους στον αστικό χώρο για να καλύψουν τις ανάγκες της καθημερινής ζωής. Εκτός από τα καταστήματα έτοιμου φαγητού και τα delivery, τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί τα καθαριστήρια, τα φροντιστήρια και οι χώροι φύλαξης και απασχόλησης παιδιών, ενώ κάνουν την εμφάνισή τους και καταστήματα «νέου τύπου», που αποστέλλουν αποκλειστικά τα εμπορεύματά τους στο σπίτι.

Αντί επιλόγου

Τα συμπεράσματα που εξάγονται από την έρευνα πεδίου αφορούν στη συγκεκριμένη περιοχή και δεν μπορούν να γενικευτούν για το σύνολο των ελληνικών πόλεων. Είναι όμως ενδεικτικά για τις τάσεις που υπάρχουν στην τοπική αγορά εργασίας και για τη σχέση τους με τον αστικό χώρο.

Οι τάσεις που παρατηρήθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα σχετικά με την εργασία και τη σχέση της με το χώρο, το χρόνο και την καθημερινότητα φαίνεται ότι σε πολλές περιπτώσεις ακολουθούν τις αντίστοιχες διεθνείς, καθώς και η Ελλάδα «συμμετέχει» στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Από την άλλη πλευρά όμως οι τοπικοί παράγοντες και ιδιαιτερότητες είναι εξίσου σημαντικές παράμετροι και διαμορφώνουν μια διαφορετική πραγματικότητα με αποκλίσεις από το παγκόσμιο, ορί-

ζοντας ουσιαστικά και ενισχύοντας την «τοπικότητα».

Φαίνεται ότι η εργασία εξαρτάται σαφώς από τα χαρακτηριστικά του αστικού περιβάλλοντος, τα οποία ταυτόχρονα μπορεί να διαμορφώσει και να επηρεάσει, όπως και τους χρόνους της πόλης και όλους τους τομείς της καθημερινής επαγγελματικής, οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Βαίου, Ντ., Χατζημυχάλης, Κ. (1997), *Με τη ραπτομηχανή στη κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς. Πόλεις, περιφέρειες και άτυπη εργασία*, Αθήνα: Εξάντας.
- European Cities Monitor 2007, Cushman & Wakefield, www.cushmanwakefield.com, τελευταία επίσκεψη 30/01/2008.
- Hall, P., Pfeiffer, U. (2000), *Urban Future 21. A Global Agenda for Twenty-first Century Cities*, London: E & F. N. Spon.
- Λεοντίδου, Α. (1995), «Το μεταμοντέρνο κίνημα στη γεωγραφία. Ο χώρος ως καλειδοσκόπιο μεταφορντιστικών τοπίων, κοινωνικών δικτύων και διυποκειμενικών κόσμων», στο Γεωργουλής, Δ. (επιμ.), *Κείμενα στη θεωρία και στην εφαρμογή του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού*, Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 283-319.
- Λύτρας, Α. (2000), *Κοινωνία και εργασία. Ο ρόλος των κοινωνικών τάξεων*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μπάουμαν, Ζ. (2002), *Η εργασία, ο καταναλωτισμός και οι νέοπτωχοι*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Οικονόμου, Δ. (2000), «Ο διεθνής μητροπολιτικός ρόλος της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και ο νέος ευρωπαϊκός χώρος», στο Ανδρικοπούλου, Ε., Κανκαλάς, Γ. (επιμ.), *Ο νέος ευρωπαϊκός χώρος: Η διερεύνηση και η γεωγραφία της ευρωπαϊκής ανάπτυξης*, Αθήνα: Θεμέλιο, σ. 444-467.
- Paolucci, G. (1995a), *Paradoxes of Time. Economic Rationality and Essentialist Paradigms in the Conception of Time, Gender and Identity*, Seminar Forum, EUI, Florence.
- Paolucci, G. (1995b), *Shattered Time. The Postmodern City and the Women's Temporal Experience*, Seminar Forum, EUI, Florence.
- Paolucci, G. (2001), «Ο συνεχής κύκλος της κατανάλωσης στην πόλη: προς ένα νέο ορισμό της εξουσίας πάνω στο χρόνο», *Γεωγραφίες*, 1: 43-55.
- Sassen, S. (χ.χ.), «The Global City: Introducing a Concept and Its History», στο Koolhaas, R., Boeri, S., Ulrich, H. (επιμ.), *Mutations*, Barcelona: Actar.
- Scott, A. J. (1991), «Ενέλικτα συστήματα παραγωγής και περιφερειακή ανάπτυξη», *Σύγχρονα Θέματα*, 45: 26-34.
- Τσιλένης, Σ., Χατζημυχάλης, Κ. (1991), «Υπεργολαβίες παραγωγής και άτυπες εργασιακές σχέσεις στις πόλεις», *Σύγχρονα Θέματα*, 45: 13-16.